

De rechten van de arrestant

Informerende brochure door de Liga voor Mensenrechten over de rechten van burgers in contact met de politie.

LIGA VOOR
MENSENRECHTEN

Voorwoord

Als je regelmatig deelneemt aan betogingen of vormen van directe actie, zal je vroeg of laat wel eens in contact komen met de politie. We denken ook aan arrestaties, fouilleringen en identiteitscontroles die op willekeurige basis plaatsvinden... Het is van belang dat je in dergelijke situaties kennis hebt van je rechten. Arrestanten hebben rechten, waarmee de politie rekening moet houden. Veel mensen zijn niet vertrouwd met de juridische omkadering van een arrestatie. Met deze brochure willen we burgers sensibiliseren en informeren.

Ook in België is politiegeweld een realiteit. De Liga voor Mensenrechten tolereert dergelijk gedrag niet. We hameren er dan ook op dat arrestaties steeds met het nodige respect voor de arrestanten moeten gebeuren. In deze brochure willen we een toegankelijke en praktische uiteenzetting doen over de rechten die je hebt als je in contact komt met "de arm der wet". Deze brochure is eveneens een document dat we aan de politiekorpsen richten. We denken dat er begrip en tolerantie nodig is bij alle partijen, zowel bij arrestanten als bij de politiekorpsen. Geweld wordt niet enkel door politieambtenaren gepleegd, maar ook tegen hen...

1 Arrestatie? Wat is dat?

Een arrestatie is een vorm van **vrijheidsberoving**, hetzij voor een korte termijn. Vaak dienen arrestaties om de openbare orde te doen herstellen, bijvoorbeeld in het geval van een betoging die een bedreiging vormt voor de openbare orde. Er zijn echter nog heel wat meer **redenen** die een arrestatie kunnen rechtvaardigen, we sommen ze hieronder voor jou op:

- Je wordt verdacht van een misdrijf (gerechtelijke aanhouding);
- Je veroorzaakt in een dronken toestand, wanorde, schandaal of gevaar voor een derde of voor jezelf;
- Je veroorzaakt onrust tijdens een zitting in de rechtbank;
- Indien je niet kan bewijzen dat je legaal in België verblijft;
- In het geval dat je je identiteit niet kan bewijzen;
- Wanneer een rechter een aanhoudingsbevel tegen je heeft uitgevaardigd;
- Wanneer een rechter je onder beschuldiging heeft gesteld en een onmiddellijke arrestatie heeft uitgevaardigd;
- Als een buitenlands gerecht op zoek is naar jou;
- Wanneer je een gevaar vormt voor jezelf of voor derden als gevolg van een psychische aandoening.

Elke arrestant heeft een aantal onvervreembare rechten, die steeds moeten gerespecteerd worden, ongeacht de situatie. Wanneer je gearresteerd wordt, heb je het recht om zo snel mogelijk op de hoogte te worden gebracht van de reden waarom je opgepakt bent. Dit recht dient om willekeurige arrestaties te vermijden. De agenten moeten je vervolgens meedelen hoe lang ze jou maximaal mogen ophouden. Verder zullen ze jou de procedure die gepaard gaat met

een arrestatie moeten uitleggen in een voor jou begrijpbare taal, zonder ingewikkeld vakjargon te gebruiken.

Niet elke arrestatie is dezelfde en zal dus aanleiding geven tot dezelfde procedure en rechten. Arrestaties worden onderverdeeld in twee hoofdgroepen: de **bestuurlijke** en de **gerechtelijke aanhoudingen**. We zullen beide groepen afzonderlijk behandelen. We beginnen met de administratieve aanhouding, omdat deze het meest courant is in het geval van acties en betogingen.

1.1. De administratieve aanhouding

De bestuurlijke of **administratieve aanhouding**, kan men omschrijven als een dwangmaatregel. De administratieve aanhouding is geen aanhouding van een persoon die verdacht wordt van een misdrijf. Het is echter een preventieve vrijheidsberoving, die kan uitgevoerd worden los van de vraag of de verdachte een misdrijf heeft gepleegd. Deze aanhoudingsvorm kan enkel worden toegepast in situaties van absolute noodzaak én ze moet dienen om de openbare orde te handhaven. Vanuit juridisch oogpunt baseert men zich hierbij op artikel 31 van de Wet op het Politieambt, deze wet bevat een opsomming van omstandigheden waarin de politie mag overgaan tot een bestuurlijke aanhouding. We sommen die **omstandigheden** hieronder op:

- *In het geval dat een persoon de politiediensten hindert in het vervullen van hun opdracht het verkeer vrij te houden. Betogers die bijvoorbeeld op de rijbaan of op een druk kruispunt een sit-in houden en na overleg de vrije doorgang blijven verhinderen, kunnen bestuurlijk aangehouden worden;*
- *Als er redelijke gronden zijn om te denken dat een persoon voorbereidingen treft om een misdrijf te plegen dat de openbare rust of veiligheid in het gedrang kan brengen;*
- *Iemand die tijdens een betoging gemaskerd rondloopt om niet herkend te worden, kan door de politie op grond van potentieel gevaarlijk gedrag worden gearresteerd;*
- *Iemand die tijdens een betoging gewapend met een metalen staaf rondloopt, kan op grond van materiële aanwijzingen worden gearresteerd;*
- *Twee groepen betogers ontmoeten elkaar, bijvoorbeeld antifascistische en fascistische betogers, en tonen een intentie om een gewelddadige confrontatie aan te gaan. Zij kunnen administratief worden aangehouden op basis van de omstandigheden;*
- *Wanneer een persoon de openbare orde verstoort door deel te nemen aan bepaalde samenscholingen die zich kunnen verspreiden. In dit geval kunnen de politieambtenaren overgaan tot de bestuurlijke aanhouding van personen die de openbare rust verstoren en hen van de plaats van de samensholling verwijderen. De politie mag niet overgaan tot het*

aanhouden van personen die niet daadwerkelijk bij deze ordeverstoring betrokken zijn, bijvoorbeeld: journalisten, cameramannen, toevallige voorbijgangers.

Een administratieve aanhouding dient in eerste instantie voor het nagaan van je identiteit. Je bent verplicht om vanaf je 15^e jaar, op openbare plaatsen, je identiteitskaart af te geven aan elk bevoegd persoon die daarom vraagt in geval van “vermoeden van opsporing, in geval van misdrijf of wanneer er een verstoring of bedreiging is van de openbare orde”. De politie mag je identiteitskaart bijhouden “voor de tijd die nodig is voor de verificatie van je identiteit”. Die tijd dient om na te gaan of er bijvoorbeeld een opsporingsonderzoek tegen je loopt.

Je kan op basis van de administratieve aanhouding **maximaal 12 uur**, behoudens verlenging, worden opgehouden. In regel mag een administratieve aanhouding nooit meer tijd in beslag nemen dan nodig is, om bv. de openbare orde te herstellen. Als een vreemdeling zonder een geldige verblijfsvergunning gearresteerd wordt, mag hij in afwachting van een beslissing maximaal 24 uur worden opgesloten. Als je gearresteerd bent, begint de aanhoudingstermijn pas te lopen vanaf je ingeschreven bent in het **aanhoudingsregister**. Daarom is het belangrijk dat je arrestatie door een agent wordt ingeschreven in het register. Indien je aanhouding niet ingeschreven is in het register, kan je later nog moeilijk bewijzen dat je te lang bent vastgehouden en dat je rechten van verdediging geschonden zijn. In het register zal het uur en de duur van de aanhouding worden ingeschreven. Bovendien zal de politie ook het exacte motief van de aanhouding erin neerschrijven. Wees dus zeer aandachtig en vraag expliciet om je aanhouding te laten inschrijven in het aanhoudingsregister. Het kan voorkomen dat de politie dit zelf zonder kwaad opzet vergeet, omdat ze het te druk hebben, bijvoorbeeld wanneer een grote groep betogers gearresteerd wordt.

De politie heeft het recht om je de handboeien aan te doen tijdens een arrestatie. Het is toegelaten onder een aantal voorwaarden. De arrestant zal de handboeien worden aangedaan als hij zich verzet, zich agressief gedraagt of een poging doet om te ontsnappen. De politieambtenaar moet het gebruik van handboeien steeds kunnen verantwoorden. In dat opzicht moet het gebruik van de handboeien een legitiem doel hebben en moet het binnen de proporties van de situatie zijn. Als je dus vlot meewerkt aan een arrestatie, zal de politie geen enkele reden hebben om je de handboeien aan te doen.

We sommen hier nog enkele **basisrechten** op die je altijd hebt wanneer je administratief aangehouden wordt:

Je hebt recht op:

- *Kennisname waarom je gearresteerd bent (in een taal die je begrijpt);*
- *Het inlichten van een vertrouwenspersoon (als je minderjarig bent, moet de politie meteen je ouders of je voogd inlichten). Als je samen met honderden mede-betogers gearresteerd bent, zijn de agenten niet verplicht om meteen te telefoneren, maar moeten ze wel een redelijke inspanning daartoe leveren;*

- *Onderzocht te worden door een dokter, opgeroepen door de politie of door jou (in dat geval op je eigen kosten);*
- *Het verkrijgen van voldoende water en voedsel, d.w.z.: op de normale uren van maaltijden en minstens één volwaardige maaltijd per dag, de kosten zijn voor de politie;*
- *Gebruik maken van sanitaire voorzieningen.*

Hoe reageer je niet tijdens een arrestatie?

Tijdens een arrestatie gebruik je als arrestant *geen geweld tegen de politieagenten*. Ook het uitten van dreigementen tegenover de politieagenten kan als weerspanningheid worden begrepen. Verbaal of fysiek geweld tegen politieagenten is een strafbaar feit!

Als je gearresteerd wordt ga je evenmin beginnen schelden tegenover de politieagent. De persoonlijke integriteit van een agent schaden, is gelijk aan *smaad tegen de politie*.

Laat je door eventuele provocaties niet verleiden en ga als arrestant evenmin zelf de agenten provoceren.

1.2. De gerechtelijke aanhouding

De **gerechtelijke aanhouding** is ook een dwangmaatregel, teneinde om je voor te leiden bij een **onderzoeksrechter** of een andere bevoegde magistraat. Dit betekent dat je verdacht wordt van zware feiten (bestraft met een gevangenisstraf van minstens één jaar), waarvoor er nog bewijzen worden gezocht. De politie gaat je ter beschikking stellen voor het gerecht. Een administratieve aanhouding kan meteen gevolgd worden door een gerechtelijke aanhouding als een misdad wordt vastgesteld of ontdekt.

Politieambtenaren kunnen niet zomaar zonder toestemming een gerechtelijke arrestatie verrichten. Politieambtenaren kunnen een verdachte enkel aanhouden wanneer er sprake is van betrapping op heterdaad. In alle andere gevallen mogen ambtenaren van de politie enkel verdachten arresteren in opdracht van de procureur des Konings. We verduidelijken hieronder nog eens het onderscheid tussen de arrestatie bij betrapping op heterdaad en de arrestatie buiten betrapping op heterdaad:

- De politie heeft, bij een **betrapping op heterdaad**, het recht om de verdachte gedurende een periode van maximaal 24 uren van zijn vrijheid te beroven. Na de arrestatie moet de politie dit zo snel mogelijk melden aan de procureur des Konings;
- **Buiten betrapping op heterdaad** kan een persoon enkel gearresteerd worden wanneer er ernstige aanwijzingen van schuld zijn. De vrijheidsberoving mag in dit geval maximaal 24 uren duren en mag enkel gebeuren in opdracht van de procureur des Konings.

In het kader van een gerechtelijk onderzoek kan de onderzoeksrechter beslissen om bepaalde personen op te roepen. Dit kan gaan over een getuige die weigert om voor te komen of een verdachte over wie er duidelijke vermoedens van schuld bestaan. In dergelijke gevallen kan de onderzoeksrechter een **bevel tot medebrenging** uitvaardigen. Op basis van dit arrestatiebevel

zal de politie de persoon in kwestie opsporen en arresteren. De termijn van een arrestatie op basis van een bevel tot medebrenging kan nooit langer dan 24 uren duren, tenzij er een aanhoudingsbevel wordt uitgeschreven door de onderzoeksrechter. Een bevel tot medebrenging is gericht op de ondervraging van een getuige of verdachte.

De gerechtelijke aanhouding ten gevolge van het bevel tot medebrenging mag **nooit langer dan 24 uren duren**, tijdens die periode zal men je onderwerpen aan een politieverhoor. Nadien zal de onderzoeksrechter beslissen of je aanhouding verlengd wordt. Die aanhouding kan verlengd worden als er ernstige aanwijzingen bestaan dat je schuldig zou kunnen zijn aan een misdaad. De termijn van arrestatie kan één maal verlengd worden met 24 uren.

Naast het bevel tot medebrenging, bestaat er ook het **aanhoudingsbevel**. Er is een wezenlijk verschil tussen beide vormen van vrijheidsberoving. Op grond van een medebrengingsbevel kan je slechts 24 uren van je vrijheid worden beroofd, in het geval van een aanhoudingsbevel is deze termijn meteen 5 dagen. Nadien kan de raadkamer over een mogelijke verlening beslissen, deze verlenging bedraagt in principe 30 dagen. Een aanhoudingsbevel is gebonden aan strikte voorwaarden, die tegelijk van toepassing moeten zijn:

- *Bestaan van ernstige bewijzen over de schuld;*
- *Feit is strafbaar met een gevangenisstraf van minstens één jaar;*
- *De opsluiting is absoluut noodzakelijk voor de openbare veiligheid.*

De maximale termijn van de voorlopige hechtenis bedraagt vijf dagen. Als die termijn verlopen is, is het aan de raadkamer om via verlenging, de voorlopige hechtenis te bevestigen.

De voorlopige hechtenis is geen strafmaatregel. Er wordt steeds vermoed dat de verdachte onschuldig is, zolang er geen uitspraak is gedaan over de zaak. Daarom mag de voorlopige hechtenis niet worden toegepast als een drukkingsmiddel of een straf.

2 Huiszoeking, hoe en wat?

Een huiszoeking is een maatregel die genomen kan worden in een **gerechtelijk onderzoek**. Dankzij deze maatregel kan men gegevens m.b.t. misdrijven opsporen in privéplaatsen. Politieambtenaren mogen niet zomaar jouw huis betreden en een huiszoeking verrichten. Artikel 15 van de Grondwet stelt letterlijk: *“De woning is onschendbaar; geen huiszoeking kan plaatshebben dan in de gevallen die de wet bepaalt en in de vorm die zij voorschrijft”*. Principieel mag niemand jouw huis betreden zonder dat jij je uitdrukkelijke toestemming hebt gegeven, dat verbod is ook van toepassing op de politie. De huiszoeking op bevel van een onderzoeksrechter is een uitzondering op het verbod op het betreden van de privéplaats. In dergelijk geval kan je de huiszoeking niet weigeren. Als politieambtenaren vragen om je huis te betreden, heb je het recht om het huiszoekingsbevel dat door de onderzoeksrechter ondertekend is, te bekijken. Als dit niet kan worden voorgelegd, hebben de politieambtenaren niet het recht om je woning te betreden. Tussen 21u 's avonds en 5u 's ochtends mogen er geen huiszoekingen plaatsvinden.

Er bestaan enkele uitzonderingen op de algemene regeling betreffende huiszoeken, we vermelden ze hieronder:

- *Huiszoeking bij betrapting op heterdaad*
In het geval van een betrapting op heterdaad kunnen de procureur des Konings en zijn hulpofficieren een huiszoeking verrichten zonder een bevel van de onderzoeksrechter. Deze huiszoeking kan ook 's nachts plaatsvinden. Dit type huiszoeking is enkel toepasbaar wanneer het misdrijf op heterdaad werd vastgesteld voorafgaand aan de huiszoeking.
- *Huiszoeking met toestemming van een bewoner van het huis*
In het geval dat je als bewoner van je huis toestemt, kan de politie overgaan tot een huiszoeking zonder dat een bevel van de onderzoeksrechter vereist is. De toestemming moet wel schriftelijk en voorafgaand aan de huiszoeking plaatsvinden. Je hebt het recht om nadien nog je toestemming in te trekken.

3. Wat zijn mijn rechten tijdens een verhoor?

Yusuf Salduz, was een 17-jarige Koerdische jongen. Hij werd tijdens een illegale betoging ter ondersteuning van de PKK gearresteerd. De reden van zijn arrestatie: deelname aan een illegale betoging en het ophangen van een verboden spandoek aan een brug. Tijdens het politieverhoor legde hij een bekentenis af die hij later introk bij de openbare aanklager en de onderzoeksrechter. Hij vertelde aan de hoge magistraten dat hij tijdens het verhoor fysiek geweld te verduren kreeg en dat hij op die manier onder druk werd gezet om strafbare feiten te bekennen. Tijdens het verhoor werd hem eveneens het recht op bijstand door een advocaat ontzegd. Salduz werd, op basis van de verklaringen die hij tijdens het eerste verhoor had afgelegd, veroordeeld tot een gevangenisstraf van 2 jaar en 6 maanden. Hij is in beroep gegaan bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens te Straatsburg. De uitspraak werd daar opnieuw behandeld en er werd gesteld dat het recht op een eerlijk proces geschonden is, omdat hij geen recht had op bijstand. Het Salduz-arrest heeft een grote impact gehad op de Belgische wetgeving. De wetgeving moest conform gemaakt worden aan artikel 6 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens. Het recht op een advocaat is nu ook in België van toepassing op het eerste verhoor waaraan de verdachte wordt onderworpen.

In België gold jarenlang het principe dat je bij een politieverhoor geen recht had op bijstand van een advocaat. Dit had vaak verregaande gevolgen in de praktijk. Je eerste verhoor door de politie kan overdonderend en misschien zelfs intimiderend overkomen. Eén ding is zeker: je bent doorgaans niet voorbereid op een verhoor door de politie. Het is vaak gedurende het eerste verhoor dat je belastende verklaringen gaat afleggen, die beslissende gevolgen kunnen hebben voor de verdere gerechtelijke procedure. Enkele jaren geleden heeft het Europees Hof geoordeeld dat de Belgische wetgeving m.b.t. het verhoor in strijd is met het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens. Het Europees Hof stelt dat iedereen recht heeft op juridische bijstand, zowel tijdens een verhoor en zelfs vooraf aan het verhoor.

Op 1 januari 2012 is de zogenaamde **Salduz-wet** in werking getreden in België. Voor het verloop van een verhoor heeft dit belangrijke implicaties. Ieder **gerechtelijk verhoor** begint met een beknopte mededeling van de feiten waarover de ondervraagde persoon zal verhoord worden. Daarnaast zal de betrokken persoon ook op de hoogte worden gebracht van zijn **minimumrechten**:

- *Als ondervraagde mag je vragen dat alle vragen en antwoorden letterlijk genoteerd worden;*
- *Je kan vragen dat bepaalde opsporingshandelingen worden verricht of een bepaald verhoor wordt afgenomen;*
- *Je kan niet verplicht worden jezelf te beschuldigen.*

De persoon die verhoord zal worden over misdrijven waarvan hij verdacht wordt, zal over een **aantal bijkomende rechten** kunnen beschikken. Die rechten verschillen naargelang de verdachte al dan niet van zijn vrijheid is beroofd.

- *Je kan niet verplicht worden om jezelf te beschuldigen;*
- *Je hebt de keuze om na de bekendmaking van jouw identiteit een verklaring af te leggen, te antwoorden op de gestelde vragen of te zwijgen;*
- *Je hebt het recht om vóór het eerste verhoor een vertrouwelijk overleg te hebben met een advocaat naar keuze of een toegewezen advocaat, in zoverre de feiten die je ten laste kunnen gelegd worden een misdrijf betreffen waarvan de straf aanleiding kan geven tot het verlenen van een bevel tot aanhouding, met uitzondering van verkeersmisdrijven.*

3.1. Consultatierecht en bijstandsrecht

Een ander belangrijk aspect van de Salduz-wet is het recht op bijstand door een advocaat bij het verhoor. Je mag dus een advocaat raadplegen en je door hem laten bijstaan tijdens het politieverhoor. Dit recht bestaat uit twee onderdelen. Enerzijds heb je een **consultatierecht** en anderzijds heb je een **bijstandsrecht**. Het consultatierecht houdt in dat je voorafgaand aan het verhoor vertrouwelijk overleg mag plegen met een advocaat. Het bijstandsrecht houdt in dat je je tijdens het verhoor mag laten bijstaan door een advocaat.

Het consultatierecht en het bijstandsrecht zijn twee belangrijke principes betreft het recht op bijstand door een advocaat. Het consultatierecht houdt in dat je met een advocaat overleg mag plegen voorafgaand aan het verhoor. Dit consultatierecht is vastgelegd in regels. Het overleg moet binnen twee uur na contact met de gewenste advocaat of de permanentiedienst plaatsvinden. Het vertrouwelijke overleg mag maximaal dertig minuten in beslag nemen, nadien zal het verhoor beginnen.

Het bijstandsrecht van de advocaat heeft uitsluitend het bewaken van de volgende rechten voor ogen:

- *de eerbiediging van het recht zichzelf niet te beschuldigen en van de keuzevrijheid om een verklaring af te leggen, te antwoorden op de gestelde vragen of te zwijgen;*
- *de wijze waarop de ondervraagde persoon tijdens het verhoor wordt behandeld, waaronder het al dan niet kennelijk uitoefenen van ongeoorloofde druk of dwang;*

- *de kennisgeving van de in artikel 47bis van het Wetboek van strafvordering bedoelde rechten van verdediging en de regelmatigheid van het verhoor.*

Gedurende het verhoor heeft zowel de verdachte als de advocaat het recht om het verhoor eenmalig gedurende een kwartier te onderbreken om opnieuw een vertrouwelijk overleg te plegen. Ook wanneer nieuwe strafbare feiten aan het licht komen, hebben de verdachte en de advocaat het recht om vertrouwelijk overleg te plegen. Vertrouwelijk overleg moet uiteraard plaatsvinden zonder het bijzijn van politieambtenaren.

3.2. Mag ik een vertrouwenspersoon inlichten?

Een verdachte die van zijn vrijheid is beroofd, heeft het recht om een vertrouwenspersoon in te lichten. Het zal de ondervrager of een door hem aangewezen medewerker zijn die jouw vertrouwenspersoon, via het meest voor de hand liggende communicatiemiddel, zal inlichten.

Er bestaat een *uitzondering op dit recht* op het inlichten van een vertrouwenspersoon. We beschrijven die uitzondering hieronder:

De inlichting kan door de bevoegde magistraat worden uitgesteld voor de duur die nodig geacht wordt om de belangen van het onderzoek te beschermen. In dat geval vreest men dat door deze inlichting bewijzen dreigen te verdwijnen, betrokkenen van een strafbaar feit ingelicht zouden worden of dat de verdachte zich aan het onderzoek zou kunnen onttrekken.

3.3. Heb ik recht op medische bijstand?

Elke verdachte die van zijn vrijheid is beroofd, heeft het recht op medische bijstand. Je kan hiervoor een beroep doen op een aangewezen arts of op een arts die je zelf verkiest. In het laatste geval zal je zelf de kosten moeten betalen.

3.4. Verlenging van de vrijheidsberoving (gerechtelijke arrestatie)

De bevoegde magistraat kan een verlenging van de gerechtelijke arrestatie bevelen. De **verlengde termijn mag niet meer dan 24 uur** duren. Tijdens deze nieuwe periode van 24 uur, heeft de verdachte het recht om opnieuw dertig minuten een vertrouwelijk overleg te plegen met zijn advocaat. In de verlengde periode heb je opnieuw bijstandsrecht. Je advocaat zal door de bevoegde magistraat worden ingelicht over de plaats en het tijdstip van de ondervraging. Als de advocaat niet tijdig aanwezig kan zijn, mag het voorziene verhoor reeds aanvangen. Nadien mag je advocaat de verhoorkamer binnen komen.

4. Fouillering?

Fouillering is een **standaardprocedure** bij betogingen die de openbare rust dreigen te verstoren. Ook op muziektournees of concerten kan je soms worden tegengehouden voor een bagagefouillering. De fouillering is een procedure die elke arrestant moet ondergaan. Je kan ook gefouilleerd worden zonder feitelijk te worden gearresteerd. Niet elke fouillering heeft echter dezelfde wettelijke basis. Je mag ook niet in eender welk geval zomaar van straat geplukt

worden. Men spreekt *grosso modo* over drie verschillende types van foullering. We bespreken ze hieronder:

4.1. De veiligheidsfoullering

De veiligheidsfoullering dient om de openbare orde en veiligheid te garanderen. In de praktijk gaat de politieambtenaar je lichaam en je kleding betasten, je bagage zal ook gecontroleerd worden. De politieambtenaar zal op zoek gaan naar sporen van een misdrijf. Dit kan bijvoorbeeld gaan over wapens of illegale drugs. Men kan je voor een korte periode (*max. 1 uur*) van je vrijheid beroven, dit mag echter niet langer duren dan strikt noodzakelijk om de foullering uit te voeren. Een veiligheidsfoullering kan zonder een voorafgaand rechterlijk bevel plaatsvinden.

4.2. De gerechtelijke foullering

Naast de veiligheidsfoullering bestaat er ook de gerechtelijke foullering. Dit type foullering zal steeds plaatsvinden onder de verantwoordelijkheid van een officier van de gerechtelijke politie. Als je gerechtelijk wordt gearresteerd zal je dit soort foullering moeten ondergaan. Personen die ervan verdacht worden bewijsmateriaal bij zich te dragen kunnen ook onderworpen worden aan een gerechtelijke foullering. In dit geval kan je voor een termijn van *maximaal 6 uur* van je vrijheid worden beroofd, de foullering mag ook in dit geval niet langer duren dan noodzakelijk is.

4.3. Het lichaamsonderzoek

Tenslotte bespreken we ook het lichaamsonderzoek wat een aparte vorm van foullering is. Deze foullering kan aanleiding geven tot de **krenking van het seksueel eergevoel**. In principe is het een onderzoek van de lichaamsopeningen, vandaar dat dit een delicate vorm van foullering is. Het is een onderzoek dat door medische deskundigen wordt uitgevoerd op bevel van een onderzoeksrechter. In het geval van betrapting op heterdaad is dit bevel niet noodzakelijk. Als de betrokkene meerderjarig is en schriftelijk toestemming heeft gegeven tot het lichaamsonderzoek is een bevel van de onderzoeksrechter evenmin noodzakelijk. Je hebt het recht om je te laten bijstaan door een arts naar jouw keuze.

We willen nog duidelijk maken dat je bij elk type foullering het recht hebt dit te laten gebeuren door iemand van je eigen geslacht. Je kan best op je strepen blijven staan als je vindt dat de politie te ver gaat tijdens een foullering.

5. De identiteitscontrole, wanneer?

Een identiteitscontrole is een standaard procedure. Elke burger die van zijn vrijheid wordt beroofd, of die een misdrijf heeft gepleegd, wordt op zijn identiteit gecontroleerd. Deze regeling is echter nog uitgebreider. Politieambtenaren hebben namelijk het recht om alle personen te controleren die zich op een verdachte manier gedragen. Het gaat dan over een

vermoeden van een lopend opsporingsbevel, poging of voorbereiding van een misdrijf of mogelijke verstoring van de openbare orde. Ook omstandigheden van tijd of plaats kunnen aanleiding geven tot een identiteitscontrole. Als burger heb je niet het recht om een identiteitscontrole door een politieambtenaar te weigeren. Indien je de controle zou weigeren, heeft de politie het recht om je maximaal 12 uur van je vrijheid te beroven om je identiteit te achterhalen. Politieambtenaren mogen, in het geval van een administratieve arrestatie, je identiteitskaart of andere documenten slechts inhouden voor de tijd die nodig is om je identiteit te achterhalen.

6. Foto's en vingerafdrukken?

De politieambtenaren hebben het recht om vingerafdrukken te nemen van iedereen die een **strafbaar feit** heeft gepleegd (uitgezonderd kinderen jonger dan 14 jaar). Je moet wel ter beschikking staan van het gerecht of van de Dienst Vreemdelingenzaken. De politie mag dus geen vingerafdrukken nemen, wanneer je een klein misdrijf hebt gepleegd.

Wanneer je door de politie gearresteerd wordt op grond van verstoring van de openbare orde, zullen er foto's van jou gemaakt worden. De politie heeft ook het recht om foto's van jou te maken indien ze jou niet kunnen identificeren binnen de arrestatietermijn. In alle gevallen waarin de politie gerechtigd is om vingerafdrukken van jou te nemen, zijn ze eveneens gerechtigd om foto's van jou te maken. De foto's worden opgeslagen in de databank van de politie. Ze kunnen later gebruikt worden om jou te identificeren in het kader van eventuele ordeverstoringen of andere inbreuken. Men kan legitieme dwang gebruiken om vingerafdrukken en foto's van jou te nemen.

7. Politiegeweld

De politie heeft een *legitiem recht om geweld* te gebruiken tegen burgers. Dit is uiteraard gebonden aan strenge voorwaarden. Politieambtenaren kunnen onder **volgende voorwaarden** op een legale manier geweld gebruiken tegen burgers:

- Geweld moet een 'legitiem' doel voor ogen hebben;
- Dat legitiem doel kan enkel en alleen door middel van dwang of geweld worden bereikt;
- Het aangewende geweld moet in proportie zijn met het vooropgestelde doel;
- Elke gewelddadige interventie door een politieambtenaar moet voorafgegaan worden door een duidelijke waarschuwing.

Indien politieambtenaren geweld gebruiken tegen burgers dat niet gerechtvaardigd kan worden d.m.v. de vorige voorwaarden is er sprake van illegaal geweldgebruik. Dergelijk gedrag kan strafrechtelijke gevolgen hebben voor de betrokken politieambtenaren.

In de praktijk is het niet evident om de scheidingslijn te trekken tussen legitiem en illegitiem politiegeweld. Ook in België is er helaas nog steeds sprake van politiegeweld zonder een 'legitiem' doel. We denken dan aan overdreven (disproportioneel) gebruik van geweld bij administratieve arrestaties. Ook verbale agressie, onder de vorm van racisme of discriminatie, is eveneens een vorm van politiegeweld. We stellen dat het noodzakelijk is dat politieambtenaren

worden gesensibiliseerd over de inhoud van de deontologische code die ze moeten naleven. Het is onaanvaardbaar dat ambtenaren van een maatschappelijke instelling illegitiem geweld gebruiken tegen burgers. Politieambtenaren hebben een belangrijke voorbeeldfunctie te vervullen.

We willen er meteen aan toevoegen dat er ook geweld tegen de politie is. Politieambtenaren oefenen een beroep uit dat niet zonder risico's is voor de eigen veiligheid. Ook de politie wordt geconfronteerd met verbale agressie, waaronder scheldwoorden die de persoonlijke integriteit aantasten. In het 'heetst van de strijd' kan geweld een manier lijken om een crisissituatie op te lossen. Dit mag echter geen vrijgeleide betekenen voor politieambtenaren om excessief en onverantwoord geweld te gebruiken tegen burgers. Politiegeweld is hoe dan ook geen zwart-wit verhaal.

8. Klachten bij politiegeweld

Als je het gevoel krijgt dat de politie te ver is gegaan, kan je een klacht indienen. Het kost je tijd (en geld), maar op langere termijn kan het zeker de moeite lonen, voor jezelf en voor de maatschappij. Ga er niet meteen van uit dat klacht indienen geen zin heeft.

Indien je werd gearresteerd of ondervraagd en onmenselijk werd behandeld door de politie is het aan te raden om zo snel mogelijk *de situatie op papier* te zetten. Je noteert dan de gebeurtenissen, wat jij hebt verklaard, welk gedrag de politie heeft vertoond, datum, plaats... Dergelijke schriftelijke neerslag van de feiten is nuttig voor jezelf en voor anderen, om een duidelijker beeld te krijgen van de gebeurtenissen. Als je een klacht wil opstellen tegen bepaalde agenten, kan je je dan baseren op die schriftelijke neerslag. In het geval dat je voor een rechter zou moeten verschijnen, heb je nog steeds een klare kennis over de feiten.

Indien je fysiek werd aangepakt door de politie is het belangrijk dat je je verwondingen kan bewijzen. Daarom is het aan te raden om zo snel mogelijk naar een dokter te gaan die de verwondingen kan vaststellen.

Je kan in overweging nemen om preventief te werk te gaan en een camera mee te nemen om acties te filmen en foto's te nemen. Je kan overwegen om tijdens de actie te werken met 'onafhankelijke getuigen' die achteraf verklaringen kunnen afleggen over de gebeurtenissen. Indien je zou overgaan tot deze methoden is een goede voorbereiding essentieel.

8.1. Klacht indienen, hoe en waar?

Indien je een klacht wil indienen bij de politie kan je een aantal verschillende wegen kiezen om je klacht in te dienen. Helaas kunnen we geen 'gouden regel' uitschrijven die van toepassing kan zijn op iedere situatie. Iedere klacht zal in ieder geval behandeld worden door de politie. De reactie en de procedure zullen echter verschillen van klacht tot klacht. De klacht van een slachtoffer van fysiek geweld zal anders behandeld worden dan een klacht over verbaal geweld.

We willen in deze brochure een beknopt overzicht geven van de verschillende mogelijkheden die je hebt om een klacht in te dienen tegen de politie.

8.1.1. Dienst Intern Toezicht van de Lokale en Federale Politie

Elk korps van de Lokale Politie heeft een eigen dienst intern toezicht. Die dienst behandelt enkel klachten die werden neergelegd tegen de politieambtenaren van het lokale korps.

- *Waar klacht indienen?*
Je legt je klacht of opmerking met betrekking tot een politieoptreden neer bij de Dienst Intern Toezicht van de lokale politiezone waar de feiten zich hebben voorgedaan.
- *Wie kan klacht neerleggen?*
Elke burger heeft het recht om een klacht in te dienen in geval van een ongeoorloofd politieoptreden.
- *Hoe klacht indienen?*
Je kan je klacht mondeling, schriftelijk of via een e-mail indienen. Indien je klacht gaat over een feit dat strafrechtelijk vervolgbaar is, wordt er steeds een proces-verbaal opgesteld. Als de klacht gaat over een handeling die ingaat tegen de deontologische code, kan je een intern toezicht onderzoek aanvragen.
- *Wat na je klacht?*
Alle binnengekomen klachten worden geregistreerd in een lokale databank. In bepaalde gevallen zal je worden uitgenodigd om verduidelijking te geven bij je klacht. Je kan ook uitgenodigd worden om als slachtoffer verhoord te worden in een strafrechtelijke zaak. Als je een klacht hebt ingediend, zal je steeds een ontvangstmelding ontvangen.

Tijdens het onderzoek van de klacht zal de betrokken politieambtenaar gehoord worden en steeds om repliek worden gevraagd. Een confrontatie tussen het slachtoffer en de politieagent is in sommige gevallen noodzakelijk. Na afloop van het onderzoek worden de resultaten voorgelegd aan de korpschef. Hij zal beslissen of de klacht al dan niet gegrond is en zal een antwoord aan het slachtoffer formuleren. Het is ook de korpschef die zal beslissen of een bijsturing of een tuchtstraf tegen de politiefunctionaris noodzakelijk is.

Indien je een klacht hebt met betrekking tot de politiediensten op federaal niveau, kan je klacht neerleggen bij de Dienst Intern Toezicht van de Federale Politie. Diensten zoals de spoorwegpolitie, luchtvaartpolitie en diensten van de federale gerechtelijke politie zijn takken van de Federale Politie.

8.1.2 Comité P

Je hebt de mogelijkheid om je klacht in te dienen bij het Comité P. Je klacht zal in dat geval worden overgemaakt aan de politiezone waarop ze betrekking heeft. Comité P is een externe instelling, die onder de bevoegdheid valt van het Federale Parlement. Deze instelling is belast met het toezicht op de globale werking van de politiediensten. Het Comité P is een onafhankelijke en neutrale instelling die ten dienst staat van de wetgevende macht. Hun taak is de controle van de uitvoerende macht. Het is belangrijk om in acht te nemen dat het Comité P de meeste klachten zal overmaken aan de dienst intern toezicht van de politiezone waar het feit heeft plaatsgevonden. Het Comité P heeft met andere woorden niet de bevoegdheid om individuele klachten over de politie te behandelen. De instelling is wel bevoegd om het verloop van de klachtenbehandeling te bewaken en ze zijn bevoegd om toe te zien op een uniforme en

correcte behandeling. Het Comité P zal steeds op de hoogte worden gesteld van klachten die neergelegd zijn bij de lokale politiediensten.

Praktisch

Vast Comité van Toezicht op Politiediensten
Wetstraat 52
1040 Brussel
Tel.: 02/286 28 11
Fax.: 02/286 28 99
info@comitep.be
www.comitep.be (op deze website kan je een standaardklachtenformulier bekomen)

8.1.3. Algemene Inspectie van de Federale Politie en de Lokale Politie

Deze instelling heeft als hoofdplicht het controleren van de werking van de politiediensten. De inspectie onderzoekt klachten en aangiften met betrekking tot het gedrag van individuele politieambtenaren en de algemene werking van een politiedienst.

Je kan als slachtoffer van ongeoorloofd politiegedrag klacht neerleggen bij de algemene inspectie. Deze dienst zal elke klacht opnemen en registreren in een databank. De ontvankelijkheid van je klacht zal onderzocht worden. In bepaalde gevallen kan de dienst genoodzaakt zijn om een klacht zonder gevolg te klasseren. We geven hier een kort overzicht van de redenen waarom een klacht kan geklasseerd worden:

- De klacht is zonder voorwerp of er zijn onvoldoende elementen;
- De feiten worden al door een andere bevoegde instantie onderzocht;
- De klacht is anoniem.

Als de klacht in ontvangst genomen is, zal de Algemene Inspectie binnen één maand contact met je opnemen om een afspraak met je te maken. Tijdens die afspraak zal verwacht men van jou een schriftelijke bevestiging van de klacht en kan je eventueel de elementen aanvullen en preciseren. Ook de betrokken politieambtenaar of betrokken politiedienst zal gecontacteerd worden en ingelicht worden over het bestaan van de klacht. Enkel in specifieke gevallen zal de politieambtenaar niet op de hoogte worden gebracht, bijvoorbeeld wanneer er sprake is van strafrechtelijke inbreuken.

Na afloop van het onderzoek zal de Algemene Inspectie de algemene besluiten schriftelijk aan jou melden. Ook de betrokken politieambtenaar en de korpschef zullen op de hoogte worden gebracht van de besluiten van het onderzoek. Het is pas na de afsluiting van het onderzoek dat de betrokken dienst en de betrokken politieambtenaar inzage zullen krijgen in het betrokken dossier. Je hebt het recht om anoniem te blijven in het dossier, zodat de betrokken politieambtenaar niet op de hoogte zal zijn van jouw identiteit.

Praktisch

Algemene Inspectie van de Federale en Lokale Politie
Triomflaan 174
1160 Brussel
Tel.: 02/676 46 11
Fax.: 02/676 46 12

Nawoord

Deze brochure is niet bedoeld als een naslagwerk dat alle antwoorden kan bieden over vragen die je zou kunnen hebben in verband met arrestaties, politiegeweld of de klachtenbehandeling.

Beknopte bronvermelding:

Liga voor Mensenrechten. *Wet van 5 augustus 1992 op het politieambt*. Rapport (pdf-document). mensenrechten.be/pdf/1992%20wet%20op%20het%20politieambt.pdf (geraadpleegd op 27.03.2012)

De Nar (1999). *Ikke en de flikke: juridische actiegids voorjaar '99*. Brochure. Leuven, De Nar.

Politie Bredene De Haan. *Wat kunt u doen als u een probleem heeft met een politiedienst?* Rapport (pdf-document). <http://www.politiebredenedehaan.be/pdfs/BrochureComiteP.pdf> (geraadpleegd op 27.03.2012)

Salduz wet verstaanbaar voor iedereen. (2012). Geraadpleegd op 27.03.2012 via <http://www.lokalepolitie.be/5418/home/836-salduz-wet-verstaanbaar-voor-iedereen.html>.

Simon, C. (2011). "Opgepakt? Ken je rechten.", *Pol – Magazine van de Federale Politie*. (2012)12: 11-18.

VAN DEN WYNGAERT, C. (2011). *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*. Cursus. Gent, Universiteit Gent.

Verhage, A. en Ponsaers, P. (2011). "Controle-instrumenten voor politieoptreden. Zien we door de bomen het bos nog?", *De orde van de dag*. (2011)55: 33-40.

Klachten bij de algemene inspectie. (2012). Geraadpleegd op 27.03.2012 via <http://www.aigpol.be/nl/index.html>

Nos Droits. (2012). Geraadpleegd op 27.03.2012 via <http://www.gsara.tv/violences/>

“De rechten van de arrestant”: een publicatie door:

Liga voor Mensenrechten vzw

Gebroeders De Smetstraat 75

9000 Gent

Tel.: +(0)9/223.07.38

Fax.: +(0)9/223.08.48

www.mensenrechten.be